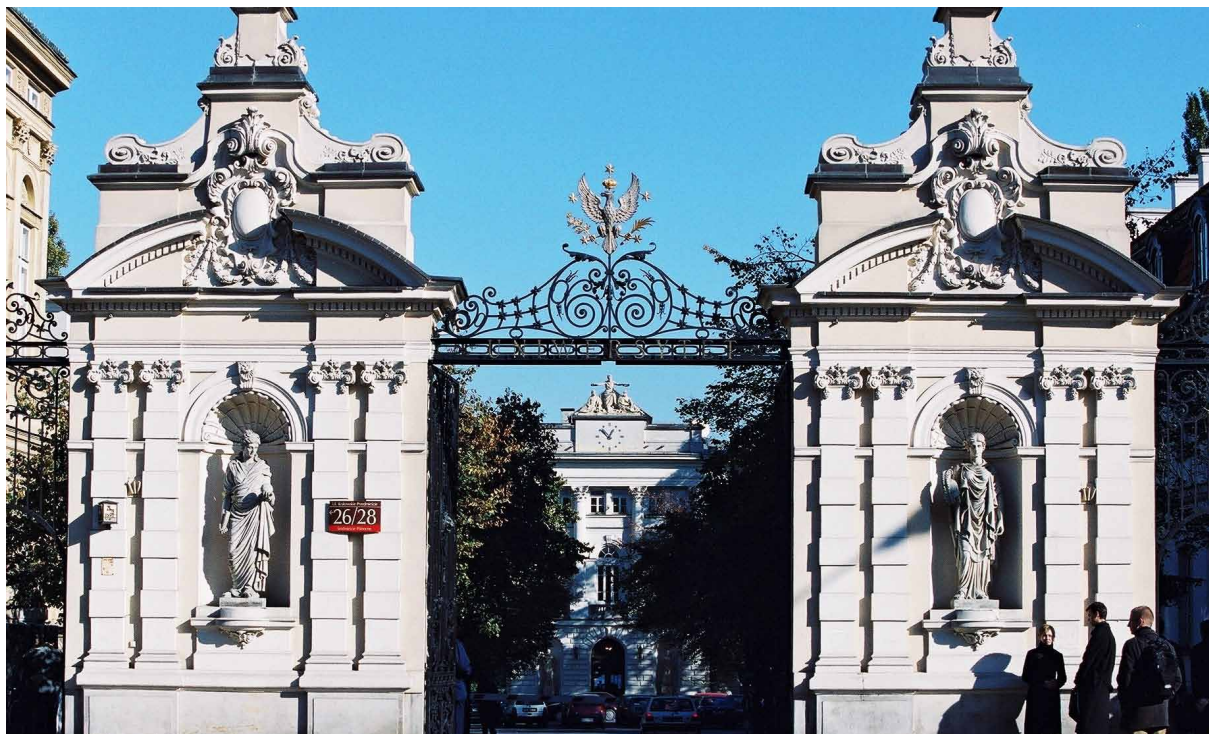

Po co nam polityka językowa uczelni?

[Jolanta Urbanik]

**Jakie korzyści wynikają z wprowadzenia ogólnouniwersyteckiego systemu nauczania języków obcych i dlaczego jest to tak ważne dla dzisiejszych absolwentów?
O polityce językowej na Uniwersytecie Warszawskim.**

Brama Główna UW

W lipcu 2012 r. Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego skierowało list do rektorów szkół wyższych, w którym znalazła się informacja o przygotowywaniu dla Rady Europy raportu z realizacji postanowień *Konwencji ramowej o ochronie mniejszości narodowych* (Konwencja 1995) oraz prośba o przedstawienie wykazu lektoratów prowadzonych w uczelniach odpowiadających językom mniejszości według stanu na 31 grudnia 2011 r. Uczelnie winny były pilnie

przedstawić informację dotyczącą nauczania następujących języków: białoruskiego, czeskiego, karaimeńskiego, litewskiego, łemkowskiego, niemieckiego, ormiańskiego, romskiego, rosyjskiego, słowackiego, tatarskiego, ukraińskiego, jidysz, hebrajskiego oraz kaszubskiego.

Konwencja ramowa o ochronie mniejszości narodowych ratyfikowana w 2000 r. przewiduje między innymi, że jej sygnatariusze *zobowiązują się wspierać warunki konieczne do utrzymywania i rozwijania przez osoby należące do mniejszości*

narodowych ich kultury, jak również zachowania zasadniczych elementów ich tożsamości, to jest ich religii, języka, tradycji i dziedzictwa kulturowego, (...) zobowiązują się uznać, że prawo każdej osoby należącej do mniejszości narodowej do wolności wyrażania opinii obejmuje wolność (...) otrzymywania i przekazywania informacji i idei w języku mniejszości, (...) zobowiązują się uznać, że każda osoba należąca do mniejszości narodowej ma prawo do swobodnego używania bez jakiegokolwiek ingerencji swojego języka mniejszości zarówno prywatnie, jak i publicznie, ustnie oraz pisemnie. (...) i że będą się starać zapewnić (...) warunki, które umożliwią używanie języka mniejszości w stosunkach pomiędzy tymi osobami a organami administracyjnymi. Ponadto sygnatariusze konwencji zobowiązują się uznać prawo każdej osoby należącej do mniejszości narodowej do nauki jej/jej języka mniejszości (Konwencja 1995, Art. 5, 9, 10 i 14).

Postanowienia konwencji zostały wsparte i uszczegółowione przez *Ustawę o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz języku regionalnym* z dnia 6 stycznia 2005 r., gdzie wymieniono enumeratywnie mniejszości narodowe i etniczne występujące w Polsce oraz określono ich prawa. Wskazano, że osoby należące do mniejszości narodowych mają w szczególności prawo do:

- swobodnego posługiwania się językiem mniejszości w życiu prywatnym i publicznym;
- rozpowszechniania i wymiany informacji w języku mniejszości;
- zamieszczania w języku mniejszości informacji o charakterze prywatnym;
- nauki języka mniejszości lub w języku mniejszości (Ustawa 2005, Art. 8).

Zarówno z konwencji, jak i ustawy jasno wynika, że system edukacji, w tym kształcenia na poziomie wyższym, winien zapewnić możliwość nauki języka mniejszości narodowej, etnicznej lub języka regionalnego nie tylko osobom, które utożsamiają się z daną mniejszością, lecz także wszystkim tym, którzy pracując w organach administracji samorządowej lub państwowej, oświacie, sądownictwie itp., winni zapewnić zainteresowanym dostęp do informacji, umożliwić komunikację w odpowiednim

języku, a także dostęp do kształcenia w danym języku, jak również nauki języka.

Wydaje się, że prośba sformułowana w liście MNiSW mogła wprowadzić władze uczelni polskich w niemałe zakłopotanie, bowiem z kilkoma wyjątkami w przeważającej większości uczelni na lektoratach nauczane są tak zwane języki kongresowe, tj.: angielski, francuski, niemiecki, rosyjski. Gdzieniedzie oferta jest poszerzona o język hiszpański lub włoski.

To, jakie języki znajdują się w ofercie lektoratów wynika zasadniczo z przekonania, że język angielski jest najbardziej przydatnym językiem dla studentów i absolwentów uczelni, co zostało odzwierciedlone na przykład w tak zwanych standardach kształcenia (Rozporządzenie 2008), które w prawie wszystkich spośród 118 ramowych programów kształcenia przewidywały

obowiązkową naukę tego języka, oraz arbitralnej decyzji władz uczelni lub jednostek prowadzących kształcenie językowe co do poszerzenia tej oferty o języki, które wydają się użyteczne lub których realizacja może być stosunkowo łatwo zapewniona.

Tymczasem decyzja co do tego, ilu i jakich języków należy uczyć na lektoratach w szkole wyższej winna być oparta na analizie kontekstu, w jakim funkcjonuje dana uczelnia, analizie potrzeb i możliwości indywidualnych oraz instytucjonalnych, a także na badaniu rynku pracy, zarówno krajowego, jak i europejskiego. W podjęciu odpowiedniej decyzji powinny pomóc również przepisy prawa krajowego oraz rekomendacje i wskazówki wynikające z europejskiej polityki edukacyjnej i językowej. Słowem, uczelnia winna sformułować swoją politykę językową, w której określone będą cele, efekty, środki

i zasoby dotyczące kształcenia językowego nie tylko w wymiarze formalnej realizacji programu kształcenia, lecz także – lub przede wszystkim – w odniesieniu do rozwoju osobistego uczącego się w kontekście uczenia się przez całe życie.

Hanna Komorowska (2004:38) wskazuje na elementy konstytuujące politykę językową:

Polityka językowa, w rozumieniu Rady Europy w Strasburgu i Unii Europejskiej w Brukseli, to zestaw założeń i priorytetów w systemie kształcenia. Wyznaczają one sposób podejmowania decyzji w takich kwestiach, jak:

Decyzja co do tego, ilu i jakich języków należy uczyć na lektoratach w szkole wyższej winna być oparta na analizie kontekstu, w jakim funkcjonuje dana uczelnia, analizie potrzeb i możliwości indywidualnych oraz instytucjonalnych, a także na badaniu rynku pracy, zarówno krajowego, jak i europejskiego.

języki w Europie

- dobór języków, ich liczba i wybór w ofercie edukacyjnej szkół;
- status języków obcych i mniejszości narodowych;
- zasady i procedury nauczania, w tym cele, programy i metody pracy nad językiem;
- egzaminy i certyfikacja;
- kształcenie i doskonalenie nauczycieli.

Definicja ta, odnosząca się co prawda do polityki językowej na poziomie krajowym, może i powinna być wykorzystana do sformułowania polityki językowej na szczeblu szkoły wyższej, czyli do określenia założeń i priorytetów wyznaczających takie elementy jak: kształt oferty dydaktycznej, status lektoratu w programie studiów, cele, programy i metody kształcenia, pomiar dydaktyczny i certyfikacja, zapewnianie jakości kształcenia, doskonalenie nauczycieli, finansowanie systemu kształcenia językowego, informatyczne wspomaganie systemu, aktualizacja oferty, zarządzanie zmianą itd. (Urbanikowa 2011). Jak powiedziano powyżej, do zdefiniowania polityki językowej uczelni należy również wykorzystać odnośne przepisy prawa.

Wspomniany na wstępie list MNiSW wskazuje pośrednio, że resort spodziewa się, że uczelnie działają zgodnie z przyjętą polityką językową uwzględniającą postanowienia *Konwencji ramowej o ochronie mniejszości narodowych* oraz *Ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym*. Zakres wdrożenia postanowień tych regulacji zależny będzie od kontekstu lokalnego i regionalnego funkcjonowania uczelni. Zapewne uczelnie gdańskie winny w swojej polityce językowej uwzględnić możliwość nauki lub doskonalenia języka kaszubskiego, a uczelnie podlaskie w większym stopniu realizować nauczanie języka białoruskiego, ukraińskiego, litewskiego, tatarskiego czy karaimskiego. Dział się jednak to powinno jedynie po zbadaniu rzeczywistych potrzeb uczestników procesu dydaktycznego i oszacowaniu możliwości przedłożenia dobrej jakościowo oferty dydaktycznej.

Oferta lektoratów Uniwersyteckiego Systemu Nauczania Języków Obcych w Uniwersytecie Warszawskim obejmuje około 50 języków, w tym wymienione w liście MNiSW języki: białoruski, czeski, litewski, niemiecki, ormiański,

rosyjski, słowacki, ukraiński i hebrajski. Należy jednak zauważyć, że mimo iż uczelnia ta ma swoją politykę językową, to umieszczenie tych języków w ofercie w żaden sposób nie wynika z zamiaru wdrożenia przepisów konwencji i ustawy.

Regulacją, która ma ogromne znaczenie dla polityki językowej UW, a zwłaszcza dla obecnego kształtu oferty dydaktycznej USNJO, jest Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 2 listopada 2011 r. w sprawie Krajowych Ram Kwalifikacji dla Szkolnictwa Wyższego wydane pod rządami znowelizowanej Ustawy *Prawo o szkolnictwie wyższym* z dnia 27 lipca 2005 r.

Uczelnia winna sformułować swoją politykę językową, w której określone będą cele, efekty, środki i zasoby dotyczące kształcenia językowego nie tylko w wymiarze formalnej realizacji programu kształcenia, lecz także – lub przede wszystkim – w odniesieniu do rozwoju osobistego uczącego się w kontekście uczenia się przez całe życie.

Efekty kształcenia językowego określone dla lektoratów wszystkich języków obcych zostały zdefiniowane zgodnie z deskryptorami poziomów biegłości Europejskiego Systemu Opisu Kształcenia Językowego Rady Europy, a także w odniesieniu do wymagań dotyczących efektów kształcenia w obszarach kształcenia przedstawionych w rozporządzeniu MNiSW w sprawie krajowych ram kwalifikacji dla szkolnictwa wyższego. Studenci studiów I stopnia Uniwersytetu Warszawskiego korzystają z 240 godzin nauki języka obcego. Mają prawo do wyboru języka, profilu i poziomu lektoratu. Są jednak zobowiązani, na mocy cytowanego powyżej rozporządzenia oraz Uchwały Senatu z roku 2009 w sprawie USNJO i certyfikacji biegłości językowej, do zdania egzaminu certyfikacyjnego na poziomie co najmniej B2 ESOKJ z przynajmniej jednego języka obcego. Udział w lektoratach dla tej populacji studentów jest obowiązkowy

i wymaga zaliczenia na ocenę. Studenci studiów jednolitych na mocy cytowanego rozporządzenia oraz studenci studiów II stopnia winni wykazać się opanowaniem języka na poziomie B2+ ESOKJ. Zakładane językowe efekty kształcenia dla tego poziomu biegłości weryfikowane mogą być podczas egzaminu certyfikacyjnego lub też w ramach zaliczenia zajęć prowadzonych w języku obcym wraz z weryfikacją odpowiednich efektów przedmiotowych. Prawo do korzystania z oferty lektoratów mają również doktoranci – studenci studiów III stopnia, których biegłość językową na poziomie C1 ESOKJ weryfikuje się podczas egzaminu certyfikacyjnego.

Lektoraty na Uniwersytecie Warszawskim oferowane są przez różne jednostki organizacyjne uczelni konstytuujące Uniwersytecki System Nauczania Języków. W ramach systemu zapewnienia jakości kształcenia uznano, że istnieje potrzeba ujednoczenia zakładanych uszczegółowionych efektów kształcenia językowego, podobnie jak przyjęto wspólne zasady zaliczania zajęć. Stosunkowo najliczniejsza grupa studentów (studiów I stopnia) wybiera udział w kursach na poziomie docelowym B2, wychodząc z założenia, że te przyczynią się do lepszego przygotowania do egzaminu certyfikacyjnego. Poniżej przedstawiono zestaw efektów określonych dla wszystkich kursów na poziomie docelowym B2 ESOKJ (opracowano na podstawie www.uw.edu.pl).

Po ukończeniu kursu student:

1. W ramach posiadanych umiejętności

- interpretuje pisemnie i ustnie informacje przedstawione w formie graficznej, jeśli dotyczą znanego mu tematu;
- wyraża dość swobodnie i poprawnie swoją opinię na tematy znane oraz związane z tematyką studiów i karierą zawodową, uzasadniając je w dyskusji;
- dokonuje syntezy przeczytanego tekstu bądź wypowiedzi usłyszanej, na przykład podczas wykładu, egzaminu, prezentacji, programu telewizyjnego, dotyczącej szerokiej tematyki życia społecznego, akademickiego i zawodowego;
- tworzy spójny i logiczny tekst na tematy mu znane w postaci opisu, rozprawki, sprawozdania, listu formalnego i nieformalnego;
- wygłasza, zgodnie z konwencją, prezentacje dotyczące tematów zawodowych i akademickich;
- nawiązuje rozmowę na tematy codzienne w sposób dość swobodny i zrozumiały, przy użyciu wymaganych kulturowo środków werbalnych i niewerbalnych w sytuacjach formalnych i nieformalnych, zachowując odpowiedni rejestr językowy;

2. W odniesieniu do wiedzy i kompetencji społecznych

- wykorzystuje zdobytą na zajęciach wiedzę o kulturze danego obszaru językowego;
- sprawnie współpracuje w grupie, efektywnie wyznaczając sobie i innym zadania;
- identyfikuje własny styl uczenia się i wybiera sposoby dalszego samokształcenia;
- akceptuje różnorodność postaw i opinii w kontaktach interpersonalnych.

Powyższe umiejętności można zmierzyć, stosując poniższe przykładowe zadania:

- Na podstawie fotografii z prasy omów lub opisz znany problem (wydarzenie bieżące).
- Powiedz lub napisz w kilku zdaniach, co przedstawia wykres lub diagram.
- Powiedz, co studiujesz. Czy jesteś zadowolony z wyboru? Co zmieniłbyś lub usprawniłbyś na swoim kierunku studiów?
- Która dziedzina życia codziennego interesuje Cię najbardziej – uzasadnij wybór i podaj kilka najciekawszych zagadnień.
- Wysłuchaj pogadanki/przeczytaj tekst i streść go w kilku zdaniach/podaj najważniejsze informacje. Wskaż prezentowane problemy.
- Opisz okolicę, w której mieszkasz. Napisz list do kolegi, w którym informujesz go o tym, co robiłeś ostatnio. Odpowiedz na ogłoszenie w sprawie pracy.
- Przygotuj i wygłoś prezentację, w której będziesz zachęcać maturzystów do studiowania na Twoim kierunku studiów.
- Włącz się aktywnie do rozmowy na tematy codzienne.

Wiedzę i postawy (kompetencje społeczne) można mierzyć, wykorzystując następujące przykładowe zadania:

- Porównaj elementy kultury danego obszaru językowego np. wskaż różnice w obchodzeniu dnia 11 listopada.
 - Obserwowanie postaw studentów w trakcie kursu – praca w parach, grupach przy realizacji projektów lub innych wspólnych zadań.
- Przyjęto także, że zarówno w trakcie kursu, jak i na jego zaliczenie wykorzystane będą uzgodnione formy weryfikacji opanowania oraz rozumienia ze słuchu będą przede wszystkim weryfikowane w czasie trwania kursu przy wykorzystaniu takich form, jak ocena przygotowanej i wygłoszonej prezentacji oraz udziału w dyskusjach i debatach. Sprawność czytania, pisanie oraz użycie języka będzie natomiast oceniane w teście końcowym, który będzie obejmował co najmniej jeden dłuższy tekst (lub dwa krótsze) oraz 10 pytań wielokrotnego wyboru, test luk w tekście o długości ok. 250 wyrazów oraz zadanie dotyczące pisania w postaci rozprawki (wyrażanie opinii, przedstawianie argumentów za i przeciw) o długości około 200 wyrazów.

Wszystkie lektoraty języków obcych są zaliczane na ocenę, przy czym składają się na nią następujące elementy:

- aktywność na zajęciach (25 proc. oceny);
- wyniki sprawdzianów, testów cząstkowych, prac domowych (25 proc. oceny);
- wynik testu końcowego zaliczeniowego (50 proc. oceny).

języki w Europie

Aby uzyskać ocenę pozytywną, należy wykazać się osiągnięciami w każdej z wyżej wymienionych kategorii. Nie otrzyma zaliczenia student, który uzyska 0 proc. w którejś z kategorii, co oznacza, że nie przejawiał żadnej aktywności w danym obszarze.

Inną regulacją mającą fundamentalne, być może jeszcze nie do końca uświadomione, znaczenie dla obecnego statusu kształcenia językowego w szkołach wyższych w Polsce jest Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 5 października 2011 r. w sprawie warunków prowadzenia studiów na określonym kierunku i poziomie kształcenia. Paragraf 8. ust. 1. przewiduje, że *warunkiem uzyskania kwalifikacji pierwszego stopnia albo kwalifikacji drugiego stopnia dla określonego kierunku studiów, poświadczonej dyplomem, jest osiągnięcie wszystkich założonych w programie kształcenia efektów kształcenia*. W ustępie 2. tego paragrafu zapisano natomiast obowiązek ujęcia w programach kształcenia sformułowanych w uczelniach efektów kształcenia zdefiniowanych dla poszczególnych obszarów kształcenia, które są bardzo obszernie wyspecyfikowane w Rozporządzeniu MNiSW w sprawie Krajowych Ram Kwalifikacji dla szkolnictwa wyższego. Oznacza to nie mniej nie więcej, że w programach kształcenia dla poszczególnych kierunków na studiach I i II stopnia oraz jednolitych studiach magisterskich winny być zapisane językowe efekty kształcenia, uczelnie powinny zapewnić takie warunki procesu kształcenia, aby umożliwić opanowanie tych umiejętności oraz że student nie otrzyma dyplomu ukończenia studiów, jeśli nie wykaże się opanowaniem tych kompetencji.

Te konstatacje nie mogą pozostać bez wpływu na kształt polityki językowej uczelni.

A zatem, po co nam polityka językowa uczelni?

Po pierwsze, sformułowana polityka językowa uczelni, w powiązaniu z misją, strategią, w tym strategią umiędzynarodowienia szkoły wyższej, wskazuje, że władze uczelni traktują kształcenie językowe poważnie i racjonalnie, jako instrument osiągnięcia nakreślonych dla uczelni celów, jako element wspomagający osiągnięcie celów założonych dla danego programu kształcenia, a także jako czynnik wspomagający uczenie się przez całe życie, rozwój osobisty oraz realizację ambicji akademickich i zawodowych studentów i absolwentów. Uczelnia jest świadoma i przygotowana na odpowiednie rozwiązania organizacyjne, nakłady finansowe i zapewnienie infrastruktury.

Po drugie, polityka językowa wskazuje na otwartość uczelni oraz gotowość do współpracy i wymiany.

Po trzecie, polityka językowa służy studentom krajowym i zagranicznym. Pozwala na realizację ambicji zawodowych i akademickich oraz zaspokojenie potrzeb społecznych i kulturalnych.

Bibliografia

- Komorowska, H. (2004) Polityka Językowa – warianty rozwiązań w krajach europejskich. „Języki Obce w Szkole”, nr 2 (243).
- Konwencja ramowa o ochronie mniejszości narodowych sporządzona w Strasburgu dn. 1 lutego 1995 r. (DzU z 2002 r., nr 22, poz. 209).
- Rada Europy (2003) Europejski System Opisu Kształcenia Językowego: uczenie się, nauczanie, ocenianie. Warszawa: CODN.
- Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dn. 5 października 2011 r. w sprawie warunków prowadzenia studiów na określonym kierunku i poziomie kształcenia (DzU nr 243, poz. 1445).
- Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dn. 12 lipca 2007 r. w sprawie standardów kształcenia dla poszczególnych kierunków studiów (...).
- Urbanik, J. (2011) Europejska polityka językowa i jej implikacje dla polskich szkół wyższych na przykładzie Uniwersytetu Warszawskiego. W: W. Martyniuk (red.) *Internacjonalizacja studiów wyższych*. Warszawa, str. 93-124.
- Ustawa o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz języku regionalnym z dn. 6 stycznia 2005 r. (DzU 5.17.141 z dn. 31 stycznia 2005 r.).
- Ustawa z dn. 27 lipca 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym (DzU nr 164, poz. 1365, z późn. zm.).

[Jolanta Urbanik]

Pełnomocnik rektora UW ds. realizacji procesu bolońskiego i organizacji nauczania języków obcych; starszy wykładowca języka angielskiego; koordynatorka Uniwersyteckiego Systemu Nauczania Języków Obcych. Ekspertka Bolońska i członkini stowarzyszenia UNICA. Autorka szeregu publikacji z zakresu polityki językowej w szkolnictwie wyższym.